

УДК 929Струве:378.4(477.74-21)''1865/1870''

А. С. Ложешник,

провідний бібліотекар Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

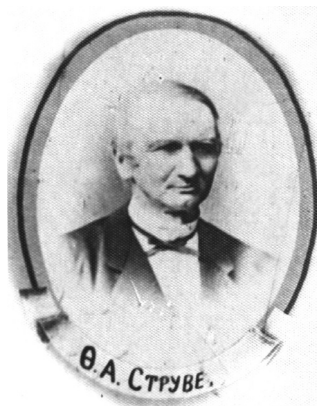
**ДИАЛОГ З ІСТОРІЄЮ ДОСЛІДНИКА АНТИЧНОСТІ
НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ –
СТРУВЕ ФЕДОРА АРИСТОВИЧА**

У статті, на основі книг, які зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, розглядається наукова та педагогічна діяльність ординарного професора Імператорського Новоросійського університету, фахівця римської та давньогрецької словесності Федора Аристовича Струве.

Ключові слова: Новоросійський університет, Федір Аристович Струве, історико-філологічний факультет, римські старожитності, антична історія.

12 травня виповнилося 200 років з дня народження видатного історика, доктора класичної філології, професора римської словесності та старожитностей Казанського університету і класичної філології Новоросійського університету, фахівця з римської й грецької історії та словесності – Федора Аристовича Струве (іл. 1).

Ф. А. Струве зробив чималий внесок у розвиток науки, а його наукові та науково-педагогічні доробки не втратили своєї актуальності і в наш час. Історики, фахівці з античної історії й сьогодні використовують їх при написанні

Іл. 1. Струве Федір Аристович (1816-1885)

своїх робіт. В Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ще й досі існують традиції вивчення латинської та давньогрецької мови шляхом звернення до греко-римських джерел та дослідження античної історії Північного Причорномор'я, започатковані ще в Новоросійському університеті видатним вченим Федором Струве. У фондах Наукової бібліотеки і нині зберігається великий пласт латинських та давньогрецьких видань, які користуються попитом у студентів та науковців сьогодення.

Предметом дослідження даної статті є праці Ф. А. Струве та інформаційні джерела, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова і на основі яких досліджується одеський період наукової діяльності вченого.

Біографічні нариси Федора Аристовича Струве були змістовно викладені одеськими науковцями у ряді статей [3, 4, 5, 6, 7, 11, 23]. Тому у даній статті детально зупинимось на вивченні одеського періоду життя вченого та його науково-педагогічних поглядів.

Після відкриття у 1865 р. Новоросійського університету вчений був у числі перших викладачів, які були запрошені до викладання. Ф. Струве отримав призначення на посаду ординарного професора кафедри грецької словесності.

Тематика курсів, які читав професор Струве, була різною. Це можна простежити за допомогою видання – «Обозрение преподавание наук в Императорском Новороссийском университете», що зберігається у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова.

Наприклад, у перший рік свого викладання він знайомив студентів 1-го курсу з основами грецької граматики (3 години на тиждень), читав та критично аналізував «Анабазис» Ксенофонта (2 години на тиждень) і один раз на тиждень знайомив з географією Греції та її колоній [13, с. 2]. У 1866-1867 навчальному році Ф. А. Струве зі студентами 1-го курсу вивчав основи грецької етимології і перекладав уривки із «Анабазис» Ксенофонта, а зі студентами 2-го курсу 3 рази на тиждень читав та граматично розбирав текст IV книги «Історії» Геродота, присвяченої Скіфії [14, с. 2]. У 1867-1868 навчальному році вчений зі студентами 2-го та 3-го курсів читав та робив граматичний розбір «Іліади» Гомера (3 години на тиждень) та почав викладати грецькі старожитності [15, с. 1-2] для студентів 3-го курсу. В останній рік свого проживання в Одесі науковець, окрім постійних предметів, разом із студентами 2-го, 3-го, 4-го курсів тричі на тиждень читав та граматично аналізував «Життя Перикла» Плутарха та «Антигову» Софокла, а 3-му – 4-му курсам двічі на тиждень викладав історію грецької літератури та студентам 4-го курсу – історію грецького мистецтва (2 години в тиждень) на кафедрі теорії та історії мистецтва [16, с. 1-2].

Поряд з викладацькою діяльністю вчений доклав багато зусиль для відкриття необхідної на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету кафедри теорії та історії мистецтв. Відповідне рішення рада університету прийняла у травні 1868 р. та запропонувала вакантну посаду Ф. Струве [16, с. 9]. Довгий час кафедра не була внесена до штату і одним із перших питань, яке постало перед керівництвом університету, стала проблема оплати прочитаних лекцій. Рада вирішила надати професору Струве винагородження з початку наступного навчального року в розмірі половини окладу, за рахунок загальної суми, яка була виділена на утримання викладачів [19, с. 10].

Хоча невдачі у викладацькій діяльності й приносили вченому багато неприємних хвилин, та все ж таки саме одеський період став для вченого найяскравішим у його науковому доробку. Адже після свого переїзду до Одеси вчений разом із Пилипом Карловичем Бруном та Владиславом Норбертовичем Юргевичем фактично заклав основи антикознавства у стінах Новоросійського університету [3, с. 93-94].

Ця проблематика була близька професору Струве вже не один рік, адже він ще на початку свого науково-педагогічного шляху захистив у Санкт-Петербурзі

магістерську та докторську дисертації. У свій час ці дисертаційні дослідження були передані Санкт-Петербурзьким університетом до Одеси, які й до сьогодні зберігаються у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова.

Оскільки ці роботи написані латинською мовою і не завжди доступні великому загалу читачів, зупинимось детальніше на їх аналізі.

Магістерська дисертація Ф. Струве «*Emendationes et observations in Quinti Smyrnaei Posthomerica*» [2], була захищена вченим в грудні 1843 р. у Санкт-Петербурзькому університеті, в якій автор дав критичні зауваження до 14-ти томного видання Квінта Смирського «Те, що після Гомера», яке стало своєрідним продовженням «Іліади» та виклав історію Троянської війни від падіння влади Гектора, хороброго воїна троянського війська, головного героя «Іліади», до повернення греків додому. Зокрема, вчений відзначив і те, що поема Квінта Смирського, написана на основі давньогрецьких джерел: «Ефіопіди» Арктіна, «Малої Іліади» Лесха, хоча не витримала порівняння з гомерівським епосом, залишилася для свого часу непересічним пам'ятником літератури.

15 березня 1846 р. дослідник захистив у Санкт-Петербурзькому університеті дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії та класичної філології «*De argumento carminum epicorum, quae res ab Homero in Iliade narratas longius prosecuta sunt*» [1]. У ній Ф. А. Струве, спираючись на коментарі та зауваження до античної поеми, розглянув «Іліаду» Гомера як один із визначних пам'ятників давньогрецької культури та літератури, подав уривки віршів давньогрецькою мовою, які, на його думку, стали найвизначнішими, та запропонував своє роз'яснення перебігу Троянської війни і її вплив на всесвітню історію.

Окрім латині, вчений досконало володів ще й давньогрецькою та німецькою мовами, але крім цього під час свого перебування в Одесі Ф. А. Струве захопився епіграфікою грецьких колоній Північного Причорномор'я, що знайшло відображення в ряді його публікацій.

Наприклад, три такі роботи входять до складу іменної колекції НБ ОНУ – графа Олександра Строганова. У праці «*Новые надписи Ольвийские*» [28] (на обкладинці міститься підпис О. Строганова), вчений дослідив два нових написи на мармурових плитах, знайдених у античній грецькій колонії – місті Ольвія, яке знаходилося у Нижньому Побужжі (VI ст. до н. е. – IV ст. н. е.). Перший напис містив «об'яву про розпорядження, зроблене колегією Семи», другий – «почесне рішення народу, псефізм, на честь якогось Посида, сина Сатира». Відповідно до кількості написів, його праця складалася з двох розділів. У першому, присвяченому детальному розгляду напису – «Підпис колегії Семи», датованому автором I ст. до н. е., спочатку наведений грецький текст, а далі – аналіз та переклад. У другій частині, присвяченій розбору напису «Псефізма на честь Посида, сина Сатира», теж міститься текст напису та його детальний лінгвістичний та історичний аналіз. Окремим додатком вміщено в книзі малюнки, які дають уявлення про вигляд Ольвійських написів в оригіналі.

Слід звернути увагу і на побажання автора, в якому висловлена думка, що залишки грецького міста Ольвія і в подальшому мають детально вивчатися на-

уковцями, а усі археологічні старожитності, знайдені тут, повинні бути зібрані в одному музеї і доступні для громадськості.

У книзі – *«Археологические разыскания в южной России по отчетам Императорской Археологической комиссии»* [26], що вийшла в 1867 р. вчений простежив історію й культуру Боспору Кімерійського на основі розписних ваз і боспорських монет та подав звіти археологічних розкопок античних колоній – Пантікапею, Фанагорію, Таманського півострову, що проходили на Півдні Російської імперії, починаючи з 1858 р. Зокрема, Ф. Струве охарактеризував розкопки курганів у Керчі (Павловський, Мелек-Чесменський, Золотий або Куль-Оба та Царський), розпочаті в 1858 р.; розкопки Таманського півострова (1859), доручені доценту кафедри історії мистецтв Московського університету Карлу Карловичу Герцу, ним було знайдено античні поховання, колекцію предметів з яких передано Керченському археологічному музею; розкопки античного міста Танаїс (на Дону) (1854-1864), проводились Археологічною комісією на чолі з професором Московського університету П. М. Леонтьєвим, під час яких був розкопаний курган Хохлач.

Не оминув увагою вчений і археологічні дослідження Катеринославського повіту (1852), під час яких були відкриті кургани скіфського часу – «Лугова могила» (захоронення царських скіфів), «Товста могила» (1860), могили Остра, Близниця, Кам'яна (1861), Товста Чортомлицька могила (1862-1863). За результатами вищезгаданих досліджень він відтворив обряд поховання у скіфів.

Звернув увагу Ф. А. Струве і на те, що до сфери інтересів Археологічної комісії, окрім античного часу, входив період Київської Русі: проводились розкопки курганів на території Суздальського, Юр'ївського та Переяславського повітів.

У тій самій колекції графа О. Строганова зберігається 6 том «Записок общества истории та древностей», де у 1867 р. було надруковано доповідь ученого *«Археологические заметки по поводу посещения Акермана в 1866»* [25] (на форзаці міститься екслібрис власника зібрання графа Олександра Строганова). У даному творі автор виклав історію м. Акерман, звертаючись до проблеми топоніміки, аналізуючи зміни назв міста: Зміїв, Тірас та історію його розвитку.

Ф. Струве констатував, що місто у своїй історії пройшло декілька етапів розвитку. Спочатку, до знищення його після нашествия готів і гунів, це було грецьке поселення, про що свідчить знайдений мармур з грецькими та латинськими написами. Наступний етап припадає на епоху Середньовіччя, коли італійські мореплавці відкрили його. А через декілька століть почався третій етап розвитку Акермана вже як турецької фортеці.

Поділивши історію міста на етапи, вчений, під час свого відрядження, намагався віднайти всі залишки давнини кожного із етапів існування міста. Насамперед він звернувся до вивчення самої фортеці та її околиць, де при розчищенні території берега була знайдена колекція рідкісних золотих монет царя Лисимаха та зібрання срібних монет м. Тірас. Особливий інтерес науковця викликали написи кам'яних надгробних плит, які знаходилися в грецькій та вір-

менській церквах. Але основним завданням для нього довгий час залишався пошук місця поховання Кіммерійських царів на р. Тірас, детально описаного Геродотом, а також – наскальний слід Геркулеса, опис якого було відображено у давньогрецьких джерелах.

Готуючись у наукове закордонне відрядження до Греції та Німеччини, Федір Струве прочитав доповідь на засіданні Одеського товариства історії і старожитностей: *«Слово, читанное действительным членом Ф. Струве в заседании Одесского Общества истории и древностей 26 апреля 1868 года о найденных надписях в Закавказском крае и о поездке в Афины, Рим и Германию»* [31], що була згодом надрукована у 7 томі «Записок общества истории та древностей». У доповіді вчений, насамперед, відзначив визначну дату – століття з дня смерті відомого європейського археолога Йоганна Йоахіма Вінкельмана та навів біографічні відомості з його життя. Разом з тим він проаналізував два класичні написи на стелах, знайдені у Закавказькому краї. Перший, зроблений грецькою мовою та відкритий у 1867 р. біля грузинського міста Мцхета, повідомляв про царя Мітридата, який у 75 р. мав резиденцію в цьому місті. Другий напис – латинський, знайдений у 1863 р. біля м. Вагаршапат у Вірменії, відносився до 175 р., періоду правління імператора Марка Аврелія.

Слід зазначити, що ординарний професор грецької словесності Ф. А. Струве порушував ряд актуальних наукових питань для нещодавно відкритого університету. Наприклад, одне з них, на засіданні історико-філологічного факультету 11 грудня 1867 р., стосувалося тематики про подальше розроблення історичних та археологічних досліджень чорноморського узбережжя, що виникла після відкриття Новоросійського університету: дослідження давньої класичної та візантійської філології на основі критичного дослідження текстів античних пам'яток літератури, вивчення свідчень про давньогрецькі та середньовічні італійські колонії [18, с. 9].

У зв'язку з цим вченому було доручено організацію та відкриття Музею витончених мистецтв. Дослідження ролі Ф. А. Струве у створенні Музею витончених мистецтв знайшло своє відображення у ряді праць одеських науковців [6, 11, 12, 24].

За період перебування Ф. А. Струве на посаді директора, Музеєм витончених мистецтв було зібрано найбільшу кількість експонатів. З цією метою вчений неодноразово був у наукових відрядженнях основна мета яких – збагачення університетських експозицій.

На основі «Кратких отчетов о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета» (1868-1870) ми дізнались, що одними із перших експонатів музею були колекції гіпсових бюстів та барельєфів (придбаних за 141 руб. 98 коп.), книги світових вчених для вивчення курсу археології [8, 9, 10].

У подальшому до експозицій, за дослідженням В. В. Левченко, надійшли: копії класичної скульптури франкфуртського художника А. Ванні (580 руб. 70 коп.); картина «Полтавська битва» Ф. Портнова, передана через посеред-

ництво професора О. М. Богдановського; спеціально написана для Новоросійського університету картина «Пушкін на березі моря» І. Айвазовського, написана на замовлення професора І. І. Палімсестова (нині картина зберігається в Одеському художньому музеї); п'ять картин із зібрання професора І. А. Маркузена, привезених ним із Італії та Німеччини [11, с. 59].

Виставка гіпсових скульптур розміщувалась в одному із залів на 3-му поверсі університету (нині головний корпус ОНУ імені І. І. Мечникова) і кожного тижня була доступна студентам та міським відвідувачам. У фундаментальній праці, присвяченій історії Новоросійського університету, О. Маркевич відзначає, що екскурсії проводив особисто професор Струве [12, с. 612]. Цю експозицію Ф. А. Струве згодом доповнив 11 фігурами фронтонів Парфенона, які були замовлені у майстерні Британського музею Лондона і 11 фігурами із Франкфурта-на-Майні та Лувру [6, с. 32]. Дослідниця Т. Бикадорова у своїй статті детально охарактеризувала роль професора Ф. Струве у доставленні даних експонатів до Одеси [6, с. 32-34].

Всі скульптури, придбані професором у 1924 р., були передані до Одеського музею західного та східного мистецтва та нині складають більшу частину експозиції у залі античного мистецтва. [6, с. 32]

У зв'язку продовженням збирання та придбання експонатів ординарний професор Федір Струве 13 березня 1868 р. наказом № 3 радою Новоросійського університету був направлений на червень-жовтень у чергове закордонне відрядження [20, с. 47-48]. Ця подорож в деталях була описана у *«Путевых заметках. Отчете о командировке в Афины, Рим, Париж и Германию»* [30]. У звітній формі вчений виклав матеріал зібраний під час перебування ним в Афінах (Греції), Римі (Італії), Парижі (Франції) та деяких університетських містах Німеччини (Берлін, Геттінген, Лейпциг, Мюнхен та ін.).

Перед відрядженням професор Струве наголошував на необхідності організації відрядження до Греції для налагодження наукових відносин з Афінським університетом, насамперед з науковцями: Олександром Рангависом, Петросом Перваноглу та Тасосом Росопулосом; пропонував побувати в Італії, а саме – в Неаполі та Римі [20, с. 10]. Він вважав за необхідне замовляти гіпсові скульптури для вивчення історії давнього мистецтва. Зокрема, одна партія була вже отримана ним з Франкфурта-на-Майні від майстра А. Ванни, іншу – хотів замовити в Римі та Афінах. Після перебування в Італії вчений планував направитися до Німеччини для налагодження наукових відносин з вченими Гейдельберга, Геттінгена, Берліна, Лейпцигу, Відня [20, с. 11].

Основним завданням, яке ставив перед собою вчений, була розвідка залишків давньогрецької цивілізації на північному узбережжі Чорного моря. Саме ця проблематика почала досліджуватися та розроблятися у працях науковців Новоросійського університету.

Під час відрядження Федір Аристович зустрівся з ректором Афінського університету Димитріосом Раллісом, який, з нагоди відкриття першого універси-

тету на березі Чорного моря, надіслав до Одеси колекцію книг афінських професорів. Водночас професори університету висловили бажання співпрацювати з одеськими колегами, а С. Куманудіс та А. Русопулос провели для Ф. Струве екскурсію містом, під час якої він багато часу присвятив вивченню пам'яток Акрополя.

Примітне і те, що під час перебування в Греції професора Струве прийняв сам король Греції Георг I, де вчений від імені Новоросійського університету вручив йому перший том «Записок» [7, с. 112-113]. У Неаполі, за сприяння директора Національного музею Дж. Фіореллі, Федір Аристович не тільки побачив унікальні мистецькі колекції, а й відвідав археологічні розкопки Помпеї, ознайомився з організацією навчального процесу археологічної школи. Суттєвий недолік навчального закладу науковець вбачав у недостатній теоретичній базі. На прохання Дж. Фіореллі він домовився з Санкт-Петербурзькою археологічною комісією про передання звітів до Афінської археологічної школи. Також Ф. Струве налагодив зв'язки з німецьким археологом Г. Гейдеманом, який провів для нього екскурсію по експозиції старовинних ваз у Національному музеї [7, с. 114].

Перебуваючи в Парижі, він познайомився з французьким нумізматом, видавцем журналу «Revue Numismatique» бароном де Вітте та відомим елліністом, академіком Е. Егжером [7, с. 114-115].

Згодом, прибувши до Німеччини, науковець зустрівся в Геттінгені – з археологом Е. Курциусом, у Кенігсбергу – з університетськими професорами філологом К. Лерсом і філософом Й.-К.-Ф. Розенкранцом, в Берліні – з істориком Стародавнього Риму, лауреатом Нобелівської премії з літератури 1902 р. Т. Моммзенном. У Лейпцизі для Ф. Струве була проведена екскурсія по музею копій стародавніх статуй, рельєфів і бюстів, створеного професором археології Й.-А. Овербеком. Також тут він домовився з редактором «Rheinisches Museum» про публікацію новин наукового життя Новоросійського краю.

Поряд із створенням Музею витончених мистецтв Ф. Струве разом із В. Н. Юргевичем займався упорядженням і збагаченням експозицій Мінц-кабінету, що був навчально-допоміжним закладом історико-філологічного факультету Новоросійського університету [17].

З «Коротких звітів Новоросійського університету» стає відомо і про поповнення професором Струве експозицій Мінц-кабінету. Наприклад, у 1867-1868 рр. придбано за 15 руб. золоту монету фракійського царя Лисимаха [8, с. 27]; у 1868-1869 рр. – 670 древньогрецьких та римських монет у паризького нумізмата Гофманна на суму 867 руб. 76 коп. [9, с. 29]. Окрім закупівлі експонатів Новоросійський університет також приймав дари від меценатів. Наприклад, у 1866 р. полковник Кириков, випускник Рішельєвського ліцею, передав кабінету зібрання класичних, російських монет, але при детальному розгляді Ф. А. Струве, відзначив, що дана колекція знаходиться у поганому стані та потребує реставрації [9, с. 614]; у 1867-1868 рр. полковник М. Ф. Да-

мич – 15 медалей, 4 давні асигнації, 26 російських та 16 іноземних монет, а у 1869-1870 рр. штаб-ротмістр Корачанов подарував колекцію монет грецьких колоній та 77 європейських монет [10, с. 48-49].

У дослідженні проблеми викладання давніх мов учений вбачав для себе найголовніше завдання, так як на той час ще не було видано книги для вивчення творів грецьких і латинських авторів з коментарями російською мовою.

Проживаючи в Одесі, Федір Аристович Струве також безкоштовно викладав грецьку та німецьку мови в жіночій та Другій чоловічій гімназіях.

З огляду на дослід викладання у гімназіях вчений неодноразово підіймав важливі педагогічні питання. Наприклад, у статті «*Об изданиях греческих и латинских авторов с русскими примечаниями*» [29] автор ставить за приклад німецькі видавництва, які ще у першій чверті XIX ст. почали друкувати подібні навчальні посібники, що перекладалися з німецької на російську мову і використовувалися у гімназіях. Але так як вони не могли передати усіх нюансів російської мови, науковець пропонував вітчизняним лінгвістам зайнятися цією проблемою, що полегшило б процес навчання й сприйняття матеріалу учнями. Для цього він навіть подав список грецьких та римських авторів, твори яких потрібно друкувати у першу чергу для вивчення у класичних гімназіях, а також навів прізвища спеціалістів, які могли б цим зайнятися. Разом з тим Ф. Струве давав рекомендації, якими мають бути навчальні посібники: примітки та коментарі невеликі за обсягом, адже, якщо приміток занадто багато, текст не сприймається читачем, сам текст виданий без друкарських помилок; об'єм книги не занадто великий, формат в 1/8 аркуша та не надто велика кількість надрукованих екземплярів.

Ще однією проблемою викладання мов є кадрова складова, а саме – нестача досвідчених викладачів і проблема виховання нового покоління молодих, здібних вчителів. Проблемою є і велика кількість вчителів-іноземців, які не знають досконало російської мови, тому учні потім не можуть застосовувати отримані знання на практиці.

У своїй статті «*Наши классические гимназии*» [27] автор звернув увагу на те, що викладачі історико-філологічного факультету Новоросійського факультету повинні обов'язково проходити учительську практику в середніх навчальних закладах, адже саме цей факультет випускає майбутніх викладачів мов. Вчений зазначав, що обов'язковими предметами вивчення в гімназіях повинні бути математика та стародавні мови – латинська та грецька (грецька мова на той час викладалась тільки у трьох гімназіях Одеського навчального округу: у Другій Одеській, Керченській та Таганрозькій). Ф. А. Струве вважав, що без вивчення грецької мови класичні гімназії вже не можуть називатися класичними.

Поряд з науково-педагогічної роботою науковець брав активну участь і у громадській роботі. У 1865 р. він був членом-кореспондентом Римського археологічного інституту [17, с. 10]. У 1866 р. його, ординарного професора по давніх мовах, було обрано до опікунської ради Новоросійського університету [17,

с. 17], а в жовтні 1868 р. балотувався на посаду декана історико-філологічного факультету [15, с. 24]. У 1867-1868 рр. – член засідання Ради Новоросійського університету [17, 18, 19, 20, 21, 22]. З 1869 р. брав активну участь у роботі Московського археологічного товариства та Одеського товариства історії та старожитностей, де 27 грудня 1865 р. був обраний почесним членом.

Граф Олександр Строганов був головою Одеського товариства історії та старожитностей і в цей же час членом його був і Федор Струве, що свідчить про їх знайомство та тісне спілкування. Наявність двох книг професора Струве у колекції графа Олександра Строганова, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки, відображає зацікавленість одеського градоначальника науковими доробками вченого.

Після закінчення 25-річного терміну служби та 5-річного викладання у Новоросійському університеті Ф. Струве з 1870 р. почав шукати собі заміну на кафедрі грецької словесності та кафедрі теорії та історії мистецтва. Вакантні посади доцентів були запропоновані Д. П. Лебедєву (кафедра грецької словесності) та Н. Кондакову (кафедра теорії та історії мистецтва) [22]. Професор Струве пішов у відставку 3 липня 1871 р. та перейшов на посаду директора гімназії при Санкт-Петербурзькому історико-філологічному інституті. В 1877 р. Ф. А. Струве переїхав до Риги, де останні роки життя був членом Ради міністрів народної освіти. Помер 22 грудня 1885 р. у Ризі.

Отже, як бачимо, Федір Аристович Струве був неординарною людиною з багатовекторними інтересами, серед яких – антична історія, філологія, мистецтво, нумізматика, археологія, епіграфіка. Сучасники відзначали наукову цінність його робіт, які заслужили високу оцінку найавторитетніших вчених того часу. Інтерес до його творчого доробку в галузі дослідження стародавніх мов актуальний і до сьогоднішнього дня.

Список використаної літератури

1. *Struve J. Th. De argumento carminum epicorum, quae res ab Homero in Iliade narratas longius prosecuta sunt : Doctors Philosophiae / Jacobus Theodorus Struve. – Petropoli : Typis Academiae Scientiarum, 1846. – Pt. 1. – 55 p.*
2. *Struve J. Th. Emendationes et observations in Quinti Smyrnaei Posthomericarum : Magistri Philosophiae / Jacobus Theodorus Struve. – Petropoli : Typis Academiae Scientiarum, 1843. – 42 p.*
3. *Березин С. Е. Антиковедение и его представители в Новороссийском университете: кафедра теории и истории искусств: Ф. А. Струве, Н. П. Кондаков / С. Е. Березин // Одиссос. Актуальні проблеми історії, археології та етнології / гол. редкол. В. Г. Кушнір ; ОНУ імені І. І. Мечникова, Іст. ф-т. – Одеса : А. С. Фридман, 2011. – Вип. 3. – С. 93-96.*
4. *Березин С. Е. Струве Федір Аристович / С. Е. Березин, Т. О. Ізбаш-Гоцкан // Одеські історики : енциклопедичне видання. Т. 1 : початок XIX – середина XX ст. / відп. ред. В. А. Савченко. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – С. 224-226.*
5. *Березин С. Е. Струве Федір Аристович / С. Е. Березин, Т. О. Ізбаш // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біогр. словник / відп. ред. В. А. Сминтина ; заст. відп. ред. М. О. Подрезова ; упоряд. та бібліогр. ред. : В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – 2-ге вид., доп. – Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 4. – С. 185-187.*
6. *Быкадорова Т. Слепки античного отдела ОМЗиВи в ракурсе научной и культурной жизни Одессы / Т. Быкадорова // Одесский музей западного и восточного искусства – 90 : сб. науч. ст. / науч. ред. Л. Сауленко. – Одесса : Астропринт, 2014. – 100 с.*

7. *Іванченко О. А.* Зв'язки вчених Новоросійського університету із зарубіжними науковими центрами (другої половини XIX – початок XX ст.) / О. А. Іванченко // Український історичний журнал. – 2013. – № 4. – С. 112-135.
8. Краткий отчет о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета в 1867-1868 академическом году. – 1868. – 29 с.
9. Краткий отчет о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета в 1868-1869 академическом году. – 1869. – 29 с.
10. Краткий отчет о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета в 1869-1870 академическом году. – 1870. – 50 с.
11. *Левченко В.* З історії Новоросійського університету: «Музей изящных искусств» / В. Левченко, Г. Левченко // Юго-Запад. Одессика. – Одесса : Печатный дом, 2010. – С. 56-67.
12. *Маркевич А. И.* Двадцатипятилетние императорского Новороссийского Университета. Историческая записка и академические списки / А. И. Маркевич. – Одесса, 1890. – XV, 724, ХС.
13. Обзорение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1865/1866 учебный год. – Одесса, 1865. – 5 с.
14. Обзорение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1866/1867 учебный год. – [Одесса], 1866. – 8 с.
15. Обзорение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1867/1868 учебный год. – [Одесса], 1867. – 7 с.
16. Обзорение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1868/1869 учебный год. – [Одесса], 1868. – 7 с.
17. Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1866 г. – Одесса, 1866. – № 1. – 78 с.
18. Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1867 г. – Одесса, 1867. – № 1. – 78 с.
19. Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1868 г. – Одесса, 1868. – № 1. – 70 с.
20. Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1868 г. – Одесса, 1868. – № 2. – 79 с.
21. Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1868 г. – Одесса, 1868. – № 4. – 42 с.
22. Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1869 г. – Одесса, 1869. – № 1. – 42 с.
23. *Самодурова В. В.* Научные династии в Новороссийском университете / В. В. Самодурова // Вісник ОНУ. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2007. – Т. 12, вип. 4. – С. 108-117.
24. *Солодова В. В.* Формування та розвиток документальних колекцій у складі фондів одеських музеїв / В. В. Солодова. – Одеса : Астропринт, 2010. – 302 с.
25. *Струве Ф. А.* Археологические заметки по поводу посещения Акермана в 1866 / Ф. А. Струве // ЗООИД. – 1867. – Т. 6. – С. 605-611.
26. *Струве Ф. А.* Археологические разыскания в южной России по отчетам Императорской Археологической комиссии / Ф. А. Струве. – Одесса : в гор. тип. сод. Алексомати, 1867. – 39 с.
27. *Струве Ф. А.* Наши классические гимназии / Ф. А. Струве // Журнал министерства народного просвещения. – 1869. – Т. 149, № 5. – С. 1-17.
28. *Струве Ф. А.* Новые надписи Ольвийские / Ф. А. Струве. – Одесса : в гор. тип. сод. Алексомати, 1866. – 29 с.
29. Струве Ф. А. Об изданиях греческих и латинских авторов с русскими примечаниями / Ф. А. Струве // Журнал министерства народного просвещения. – 1868. – Т. 137. – С. 258-268.
30. *Струве Ф. А.* Путевые заметки. Отчет о командировке его в Афины, Рим, Париж и Германию / Ф. А. Струве. – Одесса : тип. П. Францова, 1869. – 54 с.
31. *Струве Ф. А.* Слово, читанное действительным членом Ф. Струве в заседании Одесского Общества истории и древностей 26 апреля 1868 года о найденных надписях в Закавказском крае и о поездке в Афины, Рим и Германию / Ф. А. Струве // ЗООИД. – 1868. – Т. 7. – С. 282-286.

Надійшла 25.05.2016 р.

А. С. Ложешник,

ведущий библиотекарь Научной библиотеки
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина
тел.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

ДИАЛОГ С ИСТОРИЕЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЯ АНТИЧНОСТИ НОВОРОССИЙСКОГО УНИВЕРСИТЕТА – СТРУВЕ ФЕДОРА АРИСТОВИЧА

Аннотация

В статье, на основе книг, которые хранятся в фондах Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова, рассматривается научная и педагогическая деятельность ординарного профессора Императорского Новороссийского университета, специалиста римской и древнегреческой словесности Федора Аристовича Струве.

Ключевые слова: Новороссийский университет, Федор Аристович Струве, историко-филологический факультет, римские древности, античная история.

A. S. Lozheshnyk,

Chief Librarian Scientific Library of the
Odesa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine
Tel.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

DIALOGUE WITH HISTORY OF THE RESEARCHER OF ANTIQUITY OF NOVOROSSIYSK UNIVERSITY – STRUVE FEDIR ARYSTOVYCH

Summary

The main subject of article – consideration of scientific and pedagogical activity of ordinary professor of Imperial Novorossiysk University, the expert of the Roman and Ancient Greek literature Fedir Struve.

Object of research are Struve's works and the information sources, which are stored in funds of Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University and based of scientific activity of the scientist is investigated the Odessa period.

Professor Struve has made a considerable contribution to development of science, and his scientific and scientific-pedagogical works have not lost the relevance. Historians, experts in antique history use them when writing the works. There are still traditions of studying of Latin and Ancient Greek language by the address in Greek-Roman sources and research of antique history of Northern Black Sea Coast, begun in Novorossiysk University by the outstanding scientist Fedir Struve at the Odesa I. I. Mechnikov National University. The funds of the Scientific Library preserved many Latin and Greek editions, which are in demand by students and scientists of our

time. Results of research have practical value for historians, specialists in museum management and for all who are interested in history of Novorossiysk University and studying of antiquity.

Keywords: Novorossiysk University, Fedir Struve, historical and philological faculty, Roman antiquities, antique history.

Reference

- [1] Struve J. Th. *De argumento carminum epicorum, quae res ab Homero in Iliade narratas longius prosecuta sunt : Doctors Philosophiae*. Petropoli, 1846, pt. 1, 55 p.
- [2] Struve J. Th. *Eminentationes et observations in Quinti Smyrnaei Posthomericæ : Magistri Philosophiae*. Petropoli, 1843, 42 p.
- [3] Berezin S. Ye. Antikovedeniye i ego predstaviteli v Novorossiyskom universitete: kafedra teorii i istorii iskusstv: F. A. Struve, N. P. Kondakov [Studying of antique history and his representatives in Novorossiysk university: department of the theory and history of arts]. *Odisos. Aktualni problemy istorii, arkhelohii ta etnolohii*, Odesa, 2011, iss. 3, pp. 93-96.
- [4] Berezin S. Ye., Izbash-Hotskan T. O. Struve Fedir Arystovych [Struve Fedir Arystovych]. *Odeski istoriky [Historians of Odesa]*. Odesa, 2009, vol. 1, pp. 224-226.
- [5] Berezin S. Ye., Izbash T. O. Struve Fedir Arystovych [Struve Fedir Arystovych]. *Profesory Odeskoho (Novorossiyskoho) universytetu : bihrafichnyi slovnyk [Professors of the Odessa (Novorossiyski) University: Biographical Dictionary]*. Odesa, 2005, vol. 4, pp. 185-187.
- [6] Bykadorova T. Slepki antichnogo otdela OMZiVi v rakurse nauchnoy i kulturnoy zhizni Odessy [Molds of antique department of OMZiVi from the perspective of scientific and cultural life of Odessa]. Saulenko L., ed. *Odesskiy muzey zapadnogo i vostochnogo iskusstva – 90 [The Odessa museum of the western and east art – is 90 years old]*. Odesa, 2014, 100 p.
- [7] Ivanchenko O. A. Zviazky vchenykh Novorossiyskoho universytetu iz zarubizhnymy naukovymy tsentramy (druhoi polovyny 19 – pochatok 20 st.) [Communications of scientists of Novorossiisk university with foreign scientific centers (the second half of 19th – the beginning of the 20th century)]. *Ukrainskiy istorichnyi zhurnal*, 2013, no. 4, pp. 112-135.
- [8] **Kratkiy otchet o sostoyanii i deystviyakh imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta v 1867-1868 akademicheskogo godu** [The summary record about a state and actions of imperial Novorossiysk university in 1867-1868 academic year]. 1868, 29 p.
- [9] **Kratkiy otchet o sostoyanii i deystviyakh imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta v 1868-1869 akademicheskogo godu** [The summary record about a state and actions of imperial Novorossiysk university in 1868-1869 academic year]. 1869, 29 p.
- [10] **Kratkiy otchet o sostoyanii i deystviyakh imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta v 1869-1870 akademicheskogo godu** [The summary record about a state and actions of imperial Novorossiysk university in 1869-1870 academic year]. 1870, 50 p.
- [11] Levchenko V., Levchenko H. **Z istorii Novorossiyskoho universytetu: "Muzey izyashchnykh iskusstv" [From history of Novorossiysk university: "Museum of graceful arts"]**. *Yugo-Zapad. Odessika*, Odesa, 2010, pp. 56-67.
- [12] Markevich A. I. *Dvadsatipyatiletie Imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta* [The twenty-fifth anniversary of the Imperial Novorossiisk University]. Odesa, 1890, 734, XC p.
- [13] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1865/1866 uchebnyy god* [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1865/1866]. Odesa, 1865, 5 p.
- [14] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1866/1867 uchebnyy god* [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1866/1867]. Odesa, 1866, 8 p.
- [15] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1867/1868 uchebnyy god* [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1867/1868]. Odesa, 1867, 7 p.
- [16] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1868/1869 uchebnyy god* [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1868/1869]. Odesa, 1868, 7 p.
- [17] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1866 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1866]. Odesa, 1866, no. 1, 78 p.
- [18] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1867 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1877]. Odesa, 1867, no. 1, 78 p.

- [19] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1868 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1868]. Odessa, 1868, no. 1, 70 p.
- [20] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1868 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1868]. Odessa, 1868, no. 2, 79 p.
- [21] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1868 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1868]. Odessa, 1868, no. 4, 42 p.
- [22] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1869 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1869]. Odessa, 1869, no. 1, 42 p.
- [23] Samodurova V. V. Nauchnyye dinastii v Novorossiyskom universitete [Scientific dynasties in the University of Novorossiysk]. *Visnyk ONU. Seriya : Bibliotekoznavstvo, bibliografoznnavstvo, knyhoznnavstvo*, 2007, vol. 12, iss. 4, pp. 108-117.
- [24] Solodova V. V. *Formuvannia ta rozvytok dokumentalnykh kolektsii u skladi fondiv odeskykh muzeiv* [Formation and development of documentary collections as a part of funds of the Odessa museums]. Odesa, 2010, 302 p.
- [25] Struve F. A. Arkheologicheskiye zametki po povodu poseshcheniya Akermana v 1866 [Archaeological notes concerning Ackerman's visit in 1866]. *ZOOID*, 1867, vol. 6, pp. 605-611.
- [26] Struve F. A. *Arkheologicheskiye razyskaniya v yuzhnoy Rossii po otchetam Imperatorskoy Arkheologicheskoy komissii* [Archaeological investigations in the southern Russia according to reports of the Imperial Archaeological commission]. Odessa, 1867, 39 p.
- [27] Struve F. A. Nashi klassicheskiye gimnazii [Our classical gymnasiums]. *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya*, 1869, vol. 149, no. 5, pp. 1-17.
- [28] Struve F. A. *Novyye nadpisi Olviyskiye* [New inscriptions of Olbia]. Odessa, 1866, 29 p.
- [29] Struve F. A. Ob izdaniyakh grecheskikh i latinskikh avtorov s russkimi primechaniyami [About editions of the Greek and Latin authors with the Russian notes]. *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya*, 1868, vol. 137, pp. 258-268.
- [30] Struve F. A. *Putevyye zametki. Otchet o komandirovke ego v Afiny, Rim, Parizh i Germaniyu* [Traveling notes. The report on its business trip to Athens, Rome, Paris and Germany]. Odessa, 1869, 54 p.
- [31] Struve F. A. Slovo, chitannoye deystvitelnym chlenom F. Struve v zasedanii Odesskogo Obshchestva istorii i drevnostey 26 aprelya 1868 goda o naydennykh nadpisyakh v Zakavkazskom krae i o poezdke v Afiny, Rim i Germaniyu [Traveling notes. The report on its business trip to Athens, Rome, Paris and Germany]. *ZOOID*, 1868, vol. 7, pp. 282-286.